

Sunniva Skøien

Utenforskap og farlige fellesskap på nett

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Veileder: David Andreas Bell

Mai 2022

Sunniva Skøien

Utenforskap og farlige fellesskap på nett

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Veileder: David Andreas Bell
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid



Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Problemstillingen min for denne oppgaven er: *Hvordan kan teorien om stigma bidra til å forstå hvorfor unge menn i utenforskap deltar i ekstreme subkulturer på nett?* Metoden jeg har benyttet for å utforske dette, er systematiske litteratursøk og bruk av allerede eksisterende forskning. Unge menn som faller utenfor, er et økende samfunnsproblem i Norge. Hvert år er det om lag 100 000 unge som står utenfor utdanning eller arbeid. På bakgrunn av dette, blir unge menn sett på som den nye gruppen av samfunnstapere. De mislykkes på flere områder, både på grunn av manglende utdanning, lav grad av sysselsetting og begrenset sosialt nettverk. Det som kjennetegner de fleste av disse unge mennene, er at de ikke har fullført videregående opplæring, eller lider av psykisk sykdom. I denne oppgaven ønsker jeg å utforske sammenhengen mellom utenforskap og deltakelse i subkulturer på nett.

Erving Goffmans teori om stigma kan bidra til forståelse om hvilke prosesser som fører unge menn inn i utenforskap og ekstreme subkulturer på nett. Stigma handler om interaksjon mellom mennesker med nedvurderte egenskaper og samfunnet rundt. Teorien kan være til hjelp for å forstå hvordan mennesker i utenforskap blir møtt av resten av samfunnet.

Mennesker har behov for et fellesskap. De som ikke finner sin plass i samfunnet, kan søke etter fellesskap andre steder. For mange blir derfor nettet en kilde til tilhørighet. Mye tid tilbrakt på nettet kan føre til deltakelse i ekstreme og lite konstruktive nettbaserte fellesskap. Deltakelse i ekstreme nettverk kan endre deltakerens oppfatning av verden. Slike nettverk er i stor grad preget av konspirasjonsteorier, hat mot kvinner og voldsforherligelse, og medlemmene får et svært negativt syn på samfunnet rundt seg, og mister håpet om en bedre fremtid. Det er viktig å oppnå kunnskap om dette fenomenet, slik at det kan forebygges.

Abstract

The research question for this paper is: *How can the theory about stigma contribute to an understanding of why young men who experience exclusion participate in extremist online subcultures?* The method I have used to explore this question, is structured searches for literature. I have also used existing research on the subject. Young men who experience exclusion is an increasing problem in Norwegian society. Every year there are about 100 000 young people who are not participating in education or work. Because of this, young men are seen as the new group of losers in society. They are failing in many areas, both in terms of

failing in education, having low employment rates and a limited social life. What characterizes many of these young men is the fact that they have not completed their education, or are suffering from mental illness. In this paper, I want to explore the connection between exclusion and participation in online subcultures.

I propose that Erving Goffman's theory about stigma may be used to understand the processes that lead young, excluded men to participate in online subcultures. The theory of stigma explains the interaction between society and people who have qualities that other people perceive as negative. This theory may be helpful in order to understand how excluded people are met by the rest of society. Everyone has a need to feel a sense of community. The ones who do not feel connected to the rest of society, may seek a community elsewhere, and many of these people find a community online. When marginalized young men spend a lot of time online, they may be led into extreme and unconstructive online communities. Participating in these kinds of networks, which are characterized by conspiracy theories, misogyny, and violence, may alter the worldview of the participants. The members then adopt a negative perception on the rest of society and lose their hope for a better future. In order to prevent this from happening, it is important to gain more knowledge about this phenomenon.

Forord

Arbeidet med bacheloroppgaven har vært både utfordrende og interessant. Det har vært spennende å gå i dybden på et tema som jeg synes er veldig engasjerende, og som i tillegg er aktuelt. Jeg har lært masse av å skrive denne oppgaven, og det har vært en fin avslutning på studietiden i Trondheim.

Takk til veilederen min ved NTNU, David Andreas Bell, som har vært til stor hjelp gjennom hele prosessen. Takk for mange gode innspill, råd og motivasjon. Jeg har satt stor pris på engasjementet rundt oppgaven min.

Jeg vil også takke mine gode studievenninner, Serena og Sabrina, som har bidratt med motivasjon, gode samtaler i pausene, og ikke minst mye latter.

Sunniva Skøien

Trondheim, mai 2022

Innholdsfortegnelse

1.0 Introduksjon.....	5
1.1 Problemstilling.....	6
1.2 Bakgrunn for valg av tema	6
1.3 Sosialfaglig relevans.....	7
1.4 Oppbygning av oppgaven.....	8
2.0 Metode.....	8
2.1 Søkeprosess	8
2.2 Kritisk blikk på valgt litteratur	9
3.0 Teori	10
3.1 Erving Goffmans teori om stigma	10
3.2 Ekstreme nettverk og subkulturer på nett.....	12
4.0 Diskusjon.....	13
4.1 Hva er utenforskap, og hva gjør det med unge menn å falle utenfor?.....	14
4.2 Hvilke utfordringer har unge menn i dagens samfunn?	15
4.3 Hvilken sammenheng finnes mellom skolegang og utenforskap?	17
4.4 Hvorfor er ekstreme subkulturer attraktive for unge menn i utenforskap?	19
4.5 Hva kan gjøres for å forebygge deltakelse i ekstreme nettverk?	22
5.0 Avslutning	23
Referanser.....	24

1.0 Introduksjon

Ifølge en rapport fra 2021 er det i Norge 100 000 unge mennesker under 30 år som hvert år står i fare for å falle utenfor samfunnet (Fyhn, Radlick, & Sveinsdottir, 2021, s. 118). Begrepet NEET (Not in Education, Employment or Training) er en betegnelse på denne gruppen, og NEET-rater har i løpet av 2000-tallet blitt et mye brukt mål på sosialt utenforskap blant unge (Vogt, 2018, s. 183). Tall fra NAV viser også at andelen unge uføretrygdede er på et historisk høyt nivå, og at økningen er større blant unge menn, enn blant unge kvinner (Ellingsen J. , 2022, s. 12). Unge menn som opplever utenforskap fra samfunnet er et økende problem, og det er viktig å forstå bakgrunnen og konsekvensene av det. Teorien om stigma, som jeg vil forklare nærmere videre i oppgaven, kan bidra til å belyse hvilke konsekvenser utenforskapet fører med seg. Ved å få økt kunnskap om denne gruppen, kan samfunnet som helhet bli bedre til å inkludere dem, og på den måten motvirke dagens utvikling.

Utenforskap og ensomhet kan i mange tilfeller føre til at unge mennesker i denne gruppen søker etter felleskap på nett. For mange er dette svært positivt, fordi de der kan finne en tilhørighet de ikke opplever i samfunnet utenfor. Å tilbringe mye tid på nettet kan imidlertid også ha negative konsekvenser for personene det gjelder. De føres inn i subkulturer, hvor ekstreme holdninger og alternative verdenssyn dominerer. På de ekstreme foraene blir humor og populærkultur blandet sammen med hatideologi og voldsforherligelse. Her blir ekstremisme forkledd som humor, og det er om å gjøre å være mest mulig grenseoverskridende (Politiets sikkerhetstjeneste , 2021, s. 2). Etter å ha funnet støtte hos meningsfeller i lukkede subkulturer på internett, utfører noen få av disse marginaliserte unge mennene vold og terrorangrep. Subkulturer på internett blir dermed svært skadelige internasjonale arnesteder for hat, vold og terror. I mange tilfeller har terroristene vært aktive på ulike ekstreme fora i forkant av angrepene, og flere har blitt selvradikalisert gjennom denne deltakelsen. Voldsbruk er den ytterste konsekvensen av deltakelse i ekstreme subkulturer, men konsekvensene av slike handlinger er så alvorlige at de får mye medieoppmerksomhet. Dette er derfor et svært dagsaktuelt tema. Samtidig er det behov for mer kunnskap og forståelse for dette fenomenet, og bakgrunnen for at det skjer. Gjennom økt kunnskap kan man forhåpentligvis forhindre deltakelse i ekstreme nettverk, og stanse radikaliseringsprosesser.

1.1 Problemstilling

Problemstillingen min er: *Hvordan kan teorien om stigma bidra til å forstå hvorfor unge menn i utenforskap deltar i ekstreme subkulturer på nett?*

Jeg ønsker å finne ut hva som fører til at unge menn deltar i ekstreme digitale nettverk, spesielt med tanke på utenforskap og stigmatisering. Fokuset vil bli rettet mot unge menn, fordi dette er et fenomen som i all hovedsak omhandler denne gruppen. For eksempel er kjente terrorister med bakgrunn fra ekstreme fora i all hovedsak unge menn (Baele, Brace, & Coan, 2021, s. 1667). Forskning viser at gutter i mindre grad er i stand til å kontrollere impulser, holde tilbake negativ adferd og å undertrykke sinne og frustrasjon (Bisholt, Anderzèn-Carlsson, Granrud, & Steffenak, 2020, s. 649). I tillegg er det store forskjeller i hvordan jenter og gutter takler problematiske følelser. Jenter tar i større grad i bruk følelsesmessige mestringsstrategier, og har en større tendens til å tenke dypere over problemene sine. Gutter tar oftere i bruk aggressive strategier og bruker distraksjoner (Zahn-Waxler, Shirtcliff, & Marceau, 2008, s. 280). Å fordype seg i en alternativ virkelighet kan sees på som en måte å distrahere seg for utenforskapet man opplever i den virkelige verden, og er i hovedsak en strategi som benyttes av gutter. Teorien om stigma kan bidra å forstå hvordan unge menn i utenforskap blir møtt av samfunnet. Å ikke være en del av fellesskapet, gjør at man skiller seg ut på en negativ måte, og derfor kan bli stigmatisert. En som opplever stigmatisering og utenforskap, vil ofte søke fellesskap andre steder. Disse prosessene vil jeg utforske nærmere i oppgaven.

Med ekstreme subkulturer mener jeg undergrupper av samfunnet hvor ideologier, verdenssyn og tankegods som bryter med resten av samfunnet dominerer. Gjennom de digitale nettverkene fremmes verdier og holdninger som ikke er akseptert i storsamfunnet. I tillegg har medlemmene egne sett med kulturelle koder og verdier, og det skapes en sosial identitet knyttet til subkulturen. Det sterke fellesskapet innad i subkulturen skaper en avstand fra dem som deltar i hovedkulturen. I subkulturene vil det også ofte være ulike konspirasjonsteorier, som brukes som forklaring på hvordan verden fungerer. Deltakelse i subkulturer fører til stigma fordi den som er medlem av subkulturen skiller seg ut fra resten av samfunnet.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Temaet jeg har valgt er utenforskap blant unge menn, og hvordan dette utenforskapet fører dem inn i ulike subkulturer på nett. I oppgaven ønsker jeg å utforske hva som ligger til grunn for at noen deltar i disse nettverkene, og hva vi som samfunn kan gjøre for å forebygge at

unge menn ender opp med å søke seg til nettet for å finne fellesskap. For å finne ut hvilke mekanismer som fører unge menn inn i ekstreme digitale nettverk, vil jeg ta i bruk Erving Goffmans teori om stigma.

Mediedekningen av temaet får det til å virke som om unge menn taper på alle områder, i utdanning, arbeidsliv og når det gjelder å finne noen å dele livet med. De blir fremstilt som den nye gruppen samfunnstapere. Selv om ikke alle kildene er enige om hvorvidt unge menn faller utenfor samfunnet i større grad nå enn før, er det et faktum at de topper statistikker over skolefracfall, kriminalitet, vold, terror og selvmord, og de er derfor en gruppe det er viktig å se nærmere på. I media rettes fokuset som regel mot de mest ekstreme tilfellene, men jeg ønsker å se på de større gruppene av unge menn som står utenfor samfunnet. Utenforskap kan forårsake en rekke sosiale problemer. Det er viktig å forstå bakgrunnen for utenforskapet, for å kunne oppdage det. Slik kan man i større grad forebygge at det skjer, og se på hva som kan gjøres for å inkludere denne gruppen. For å kunne hjelpe noen ut av denne situasjonen, er det også viktig å forstå tankegangen og verdenssynet som ligger bak. Jeg synes det er et svært interessant tema, som i tillegg er dagsaktuelt. Jeg ønsker derfor å lære mer om, og fordype meg i dette temaet.

1.3 Sosialfaglig relevans

Sosialarbeiderens mandat er ifølge FO å «forebygge, løse og redusere sosiale problemer». Dette skal gjøres i samarbeid med den det gjelder (Fellesorganisasjonen, u.d.). Kunnskap om samfunnet og enkeltindivider, og fenomener som påvirker dem, er nødvendig for å kunne oppfylle dette mandatet. Sosialt arbeid handler ofte om å finne en balanse mellom avvik, sosial kontroll og hjelp (Tøssebro & Berg, 2015, s. 227). Unge menn er en stor og variert gruppe, hvor de aller fleste tilpasser seg samfunnets forventninger og krav. Allikevel øker andelen av dem som ikke gjør det, og disse har behov for støtte for å unngå å bli isolert. Det trengs derfor økt kunnskap om hvordan denne gruppen best mulig kan forstås og inkluderes. Mange av dem som faller utenfor og blir stigmatisert har behov for støtte for å komme tilbake til samfunnet. De som opplever utenforskap mangler ofte anerkjennelse, sosialt nettverk og gode relasjoner (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 99). Sosialarbeideren har kunnskap om forhold i samfunnet som bidrar til ekskludering og marginalisering, og kan ta i bruk denne kunnskapen for å hjelpe unge menn som opplever utenforskap. Samfunnets overordnede mål er at flest mulig skal være i arbeid, slik at de kan bidra til resten av samfunnet ved å betale skatt. At unge menn i økende grad faller utenfor, gagnar verken samfunnet eller dem det gjelder. Problemer som dette oppstår i et samspill mellom individ og samfunn, og for å løse

utfordringen kreves både kunnskap om mennesker og om samfunnet, og sammenhengene mellom dem.

1.4 Oppbygning av oppgaven

Den videre oppbygningen av oppgaven består av en metodedel, hvor jeg vil forklare hvordan jeg har gått frem for å innhente litteraturen som oppgaven er basert på. Videre vil jeg i teoridelen redegjøre for Erving Goffmans teori om stigma. Jeg vil også definere to begreper som er sentrale for oppgaven, ekstreme nettverk og subkulturer på nett. Til slutt vil jeg diskutere ved å ta for meg ulike temaer som er sentrale for å besvare problemstillingen. Jeg vil drøfte dette i sammenheng med teorien om stigma. Først vil jeg se utenforskap, og hvilke utfordringer unge menn har i dagens samfunn, og knytte dette til deres utfordringer i utdanningssystemet. Deretter vil jeg ta for meg hvorfor unge menn i utenforskap tiltrekkes til ekstreme subkulturer, og hvordan deltakelsen former deres verdenssyn. Til slutt vil jeg se på hva som kan gjøres for å forebygge at unge menn havner i subkulturer på nett, før en avsluttende konklusjon.

2.0 Metode

En metode er en fremgangsmåte som beskriver hvordan man skal gå frem for å fremskaffe kunnskap. Et krav til alle metodiske tilnærminger er ærlighet og systematisk arbeid. Metoden som benyttes må være egnet til å besvare problemstillingen (Dalland, 2017, s. 51). I denne oppgaven skal jeg utforske problemstillingen gjennom allerede eksisterende forskning. Jeg har utført systematiske litteratursøk for å finne frem til de vitenskapelige artiklene jeg har tatt i bruk.

2.1 Søkeprosess

For å besvare problemstillingen har jeg benyttet forskning og litteratur som tar for seg tematikken. I hovedsak har jeg søkt etter vitenskapelige artikler. Jeg har også benyttet annen litteratur som har vært med på å belyse problemstillingen og temaer som utenforskap og digitale nettverk. For å finne litteratur på området jeg har ønsket å utforske, har jeg utført systematiske litteratursøk i flere ulike databaser. Jeg startet med å søke i Idunn, men har også benyttet Oria. Kildene jeg har valgt er de som utpekte seg som mest relevante for å besvare min problemstilling. Flere av dem inneholder forskning som ligger nært opp til mitt tema, og som derfor har vært svært nyttige.

For å finne de mest relevante artiklene, benyttet jeg noen spesifikke inklusjons- og eksklusjonskriterier. I Oria inkluderte jeg kilder fra norske fagbibliotek, ikke kun fra NTNU Universitetsbiblioteket. Jeg har i hovedsak sett etter litteratur som er av nyere dato. Det er fordi jeg undersøker et relativt nytt fenomen. Allikevel har jeg også funnet eldre kilder som har vært relevante for besvarelse av problemstillingen. For eksempel har jeg brukt Erving Goffmans bok *Stigma* fra 1963. Den er allikevel svært relevant, fordi den tar for seg teorien som ligger til grunn for oppgaven.

Jeg har benyttet ulike kombinasjoner av søkeord for å komme frem til tekstene. Jeg prøvde meg litt frem for å finne ut hvilke søkeord som ga de mest relevante resultatene. I starten brukte jeg vide og enkle begrep som «utenforskap», «subkultur» og «radikalisering», i kombinasjon med søkeordene «gutt» eller «unge menn». For å finne kilder om mer spesifikke temaer, har jeg også foretatt søk med mer spissede søkeord. Jeg har benyttet kilder på både engelsk og norsk, men jeg har i hovedsak brukt norsk litteratur. For å velge ut artiklene leste jeg først overskriften, og dersom den virket relevant leste jeg også sammendraget, og fant på den måten ut om artikkelen inneholdt momenter som var relevant for min oppgave.

2.2 Kritisk blick på valgt litteratur

Mange av kildene jeg har brukt er funnet på de veletablerte søkemotorene Idunn og Oria. Artiklene jeg har brukt har i hovedsak vært fagfellevurderte og vitenskapelige, og jeg har derfor vurdert dem som svært troverdige. I noen tilfeller har jeg benyttet avisartikler som kilder, men har da vurdert at det er god og pålitelig journalistikk. Avisartiklene har vært nyttige kilder for å illustrere dagsaktuelle poeng. Jeg har hele tiden forsøkt å få informasjonen bekreftet via andre kilder også. I flere tilfeller har jeg brukt snøballmetoden, det vil si å lese kildene som er benyttet i en artikkel for å få mer informasjon. Bøkene jeg har benyttet som kilder har jeg funnet på universitetsbiblioteket, og jeg har vurdert dem som pålitelige og gode kilder, som har gitt et godt innblikk i fenomenet jeg ser på. Noen av bøkene er også tidligere pensum, som jeg opplever at har høy troverdighet. De fleste av kildene er under ti år gamle, og det er derfor mindre sannsynlig at de er utdaterte, og at informasjonen i dem ikke stemmer. Enkelte av kildene er eldre, men jeg har allikevel ansett dem som relevante for oppgaven, slik som Goffmans bok *Stigma*. Jeg har benyttet både norske og engelske kilder. Siden oppgaven jeg skriver har en norsk kontekst, er det ikke sikkert at de engelske kildene er like relevante. Jeg har allikevel vurdert dem som nyttige for å sammenligne med den norske konteksten, og danne et mer helhetlig bilde av fenomenet.

Når man skriver en oppgave, har man alltid en forforståelse om temaet. Det innebærer at man har en tanke om hva man kommer til å finne ut, og om hvordan oppgaven vil bli. Det å være bevisst på sin egen forforståelse er viktig for å skille den nye forståelsen fra de tankene man hadde om temaet fra før (Dalland, 2017, s. 61). Forforståelsen min om temaet jeg har valgt, har blitt formet av dokumentarer jeg har sett og nyhetsartikler jeg har lest. Jeg har blant annet sett dokumentarene *Gutter mot verden* på NRK og *Omgitt av fiender* på Viaplay.

Dokumentarene var noe av det som inspirerte meg til å skrive om unge menn i utenforskap. Etter å ha sett de to dokumentarene, hadde jeg et ganske negativt syn på hvordan det står til med unge menn i dagens samfunn. Jeg var klar over at dette ikke er situasjonen for alle unge menn, og at de aller fleste klarer seg bra. En artikkel som utpekte seg ved å gi et mer nyansert bilde av problemstillingen, var Vogts artikkel om svartmaling av gutter. Den ga et annet perspektiv på utviklingen av utenforskap blant gutter, og var derfor nyttig som en motvekt til de andre artiklene. Det er nødvendig å lese artikler som fremstiller ulike sider av en sak, slik at drøftingen blir mer balansert.

3.0 Teori

I teorikapitlet vil jeg ta for meg teori og begreper som er relevant for resten av oppgaven. Jeg vil redegjøre for Erving Goffmans teori om stigma, og knytte denne til temaet utenforskap. Videre vil jeg gi en kort innføring i ekstreme nettverk, og forklare hva som tiltrekker unge menn til dem. Teorien om stigma vil bli sentral for å besvare problemstillingen, fordi den kan belyse hvilke mekanismer som gjør at de som opplever utenforskap har vanskeligheter med å bli inkludert, og derfor søker alternative felleskap. En grunnleggende forståelse av ekstreme nettverk, vil også være nyttig i den videre oppgaven.

3.1 Erving Goffmans teori om stigma

Erving Goffmans teori om stigma handler om samhandlingen mellom mennesker med nedvurderte egenskaper og verden rundt dem. Et stigma er en egenskap som gjør en person ulik enn andre, og som sees på som en negativ egenskap (Goffman, 1963/1975, s. 15). De vil si at en person som skiller seg fra andre på det som oppfattes som en negativ måte, blir stigmatisert. Man kan skille mellom tre ulike former for stigma. Den første er stigma basert på fysiske og utseendemessige forskjeller, den andre er opplevde mangler ved personens karakter, og den siste er basert på identitet, som etnisitet, religion eller nasjonal tilhørighet (Davis, 2017, s. 133). Alle de tre kategoriene kan føre til utenforskap, på grunn av

utestengelse på bakgrunn av faktorer som utseende, personlighetstrekk eller av årsaker knyttet til identitet. Omverdenen oppfatter at det er noe feil ved denne personen, som har fører til at vedkommende ikke blir inkludert. Når utenforskapet allerede er en realitet vil det bli vanskeligere å bli inkludert igjen, fordi mangelen på tilhørighet fører til stigma. Stigmaet kan også bli internalisert, og gi en lavere selvfølelse som resultat av andres reaksjoner på en selv (Kongsrud & Vattø, 2008, s. 14). Derfor skaper stigma også en høyere terskel for å ta kontakt med andre. Ved å anvende teorien om stigma, kan man se på hvordan det påvirker samhandlingen mellom den som er stigmatisert og andre rundt.

Det er to sider ved et stigma. Den ene siden er at den stigmatiserte personen blir vurdert negativt og som mindre verdt. Den andre siden er at dette blir et hinder for sosial kontakt (Tøssebro & Berg, 2015, s. 229). En som avviker fra normalen støtes ut av sosiale miljøer, og kan oppleve ulike former for diskriminering. Spesielt skaper stigma en hindring i tilfeldige møter, men har ikke samme innvirkning på nære relasjoner mellom mennesker (Goffman, 1963/1975, s. 71). For eksempel vil man se en person som noe mer enn rusavhengig, dersom man kjente personen før de begynte å misbruke rusmidler. En som møter den samme personen tilfeldig vil derimot kanskje ikke se noe annet enn avhengigheten. At stigma først og fremst kommer til syne i tilfeldige møter, betyr ikke at stigma ikke er av betydning for hvordan man oppfatter seg selv. Summen av hvordan en stigmatisert person blir møtt i slike tilfeldige møter vil forme deres syn på seg selv. I tillegg er tilfeldige møter ofte inngangen til inkludering i ulike sosiale miljøer (Tøssebro & Berg, 2015, s. 230). Stigma forekommer også mellom mennesker som kjenner hverandre, og vil i de tilfellene mest sannsynlig påvirke den stigmatiserte personen i enda større grad.

Stigma fører til ekskludering av den avvikende. Det skaper sosial avstand, ved at andre mennesker distanserer seg fra den stigmatiserte (Tøssebro & Berg, 2015, s. 230). Hva som blir sett på som stigmatiserende egenskaper må sees i lys av sosialt samspill og samfunnsforhold, og har mindre å gjøre med enkeltindividets personlighet og egenskaper (Tøssebro & Berg, 2015, s. 228). Det vil si at en stigmatisert person ikke nødvendigvis er så annerledes enn andre rundt seg, men vedkommende kan for eksempel ha en tydelig egenskap som gjør at de skiller seg ut, som at de sitter i rullestol eller har en annen religiøs overbevisning (Goffman, 1963/1975, s. 71). Gruppen av unge menn som jeg skriver om vil ofte ikke bli stigmatisert på grunn av synlige egenskaper, men heller på grunn av situasjonen de er i. For eksempel blir det å droppe ut av skolen sett ned på, og er det derfor knyttet stigma til å være i den livssituasjonen.

De som avviker blir ofte tilbudt hjelp og støtte. Dette gjelder for eksempel rusavhengige eller funksjonshemmede (Tøssebro & Berg, 2015, s. 227). Det samme gjelder imidlertid ikke for dem som avviker i verdenssyn og ideologi, og som har holdninger og verdier som ikke går overens med resten av samfunnet. Dette er spesielt relevant med tanke på unge menn som deltar i ekstreme nettverk, og etter hvert får et helt annet syn på verden enn de rundt seg. Omgivelsene vil i de aller fleste tilfeller ikke akseptere noen som har meninger som oppfattes som krenkende, for eksempel homofobi, rasisme eller ekstreme politiske synspunkter (Goffman, 1963/1975, s. 17). Det vil si at denne gruppen holdes på avstand fordi andre ikke ønsker å assosiere seg med mennesker med slike holdninger.

3.2 Ekstreme nettverk og subkulturer på nett

En kultur kan defineres som delte oppfatninger, som følelsen av fellesskap er basert på. I kulturen ligger det bestemte normer, verdier, holdninger og forventninger. Kulturen legger føringer for hva som sees på som akseptabel oppførsel, og regulerer på den måten medlemmene av den bestemte kulturen. Felles kultur gir deltakerne en individuell identitet, i tillegg til en gruppeidentitet (Jalobeanu, Nistor, English, & Wheeler, 2003, s. 119). Et hvert samfunn har en hovedkultur. Innenfor hovedkulturen oppstår det variasjoner, hvor noen grupper skiller seg fra kulturen som majoriteten av befolkningen er en del av. Disse undergruppene kalles subkulturer. I subkulturen dannes det en felles identitet, som består av delt tankegods, språk, stiluttrykk og handlemønstre. Fellesskapet innad i en subkultur kjennetegnes også ofte av like kulturelle preferanser, for eksempel en spesifikk musikk sjanger. Subkulturer tiltrekker i mange tilfeller de som ikke føler seg hjemme i hovedkulturen.

Ulike typer ekstreme subkulturer har eksistert lagt tilbake i tid, men formen deres har endret seg gjennom tidene. Tidligere har disse grupperingene vært mer synlige, med demonstrasjoner i gatene, og ulike former for terrorisme. På 1980-tallet var det for eksempel mye gatevold mot innvandrere, utført av nynazister, noe som skapte frykt og usikkerhet i resten av befolkningen (Ravndal, 2020, s. 359). I nyere tid har aktiviteten i større grad blitt flyttet vekk fra offentligheten, og over til nettet. På internett er det lettere å dele sine ekstreme meninger, uten den samme sosiale risikoen som ved demonstrasjoner i gatene (Jupskås, 2013, s. 186). Kommunikasjonen skjer på blogger, fora og digitale nettverk, med lite innblanding fra samfunnet rundt, hvor medlemmene som regel er anonyme. Det senker terskelen for å ytre ekstreme meninger, og det gjør også at man unngår reaksjoner fra dem man kjenner i det virkelige liv. Aktiviteten blir dermed også vanskeligere å oppdage, men den utgjør allikevel

en reell fare. Interpol har advart mot ekstremistiske nettsider, og ser på dette som en stor trussel (Strømme, 2011, s. 61). De påpeker at nettet har blitt en radikaliseringsarena hvor terroristgrupper radikaliserer unge mennesker. Fordi dette utspiller seg på nettet, har det blitt enklere å bli radikalisert, og det er samtidig blitt vanskeligere å oppdage og forebygge at dette skjer.

De som er sårbare for å bli radikalisert er i all hovedsak de som opplever å ikke finne seg til rette, altså de som er utenfor. Subkulturene kan virke svært attraktive for dem, for der kan de finne et fellesskap, og oppleve en tilhørighet de ikke finner andre steder. I tillegg finner de likesinnede, og blir akseptert for dem de er. Radikalisering skjer som regel gjennom et gradvis forløp (Vestel, 2016, s. 23). De ekstreme digitale nettverkene har både fellestrekk og ulikheter. Felles for dem alle er at aktiviteten i all hovedsak skjer over internett, som er den største kilden til propaganda og radikalisering (Jupskås, 2013, s. 184). Ensidig påvirkning over lang tid, uten impulser fra andre synspunkter, vil forme måten man tenker på. Mye av radikaliseringen skjer gjennom bruk av humor, og ekstreme meninger blir på denne måten fordekt som noe mindre alvorlig. På denne måten er det lettere å bli påvirket, uten selv å tenke så mye over det. Eksponering for tanker og meninger man i utgangspunktet ikke var enig i, kan over tid endre tankesettet. Dette skjer særlig gjennom en gradvis normalisering av ekstreme holdninger, og dehumanisering av andre grupper gjennom bruk av humor. På de digitale nettverkene presenteres man for et lite nyansert syn, noe som fungerer som et ekkokammer. Ettersom de får få impulser fra andre steder, som strider mot oppfatningene i forumet, kan de som opplever utenforskap lett bli påvirket. Språkbruken på foraene er voldelig, og kan i verste fall påvirke deltakerne i en voldelig retning.

4.0 Diskusjon

Problemstillingen min er: *Hvordan kan teorien om stigma bidra til å forstå hvorfor unge menn i utenforskap deltar i ekstreme subkulturer på nett?* I diskusjonen skal jeg ta for meg flere momenter som er relevant for å forstå hvordan utenforskap fører unge menn inn i subkulturer på nett. Jeg vil se på hva utenforskap er, og hvordan det påvirker unge menn. Videre vil jeg drøfte hvilke utfordringer unge menn har i dagens samfunn, spesielt med tanke på utdanning og arbeidsløshet. Deretter retter jeg blikket mot de ekstreme subkulturene og hva som er attraktivt ved å delta i dem, i tillegg til hvordan de former de unges syn på seg selv og samfunnet. Til slutt skal jeg forsøke å finne ut hva som kan være forebyggende

faktorer mot utenforskap og deltakelse i ekstreme subkulturer på nett. Alt dette vil jeg diskutere i lys av Goffmans teori om stigma.

4.1 Hva er utenforskap, og hva gjør det med unge menn å falle utenfor?

Utenforskap er et strukturelt begrep som beskriver mangel på sosial tilknytning, og det å stå utenfor samfunnet (Tjora, 2021). Det skiller seg fra begrepet ensomhet, fordi det handler om strukturelle forhold, ikke bare savn av sosiale relasjoner. Utenforskap kan få store konsekvenser for et menneske. Mennesker er sosiale vesener, og har behov for kontakt med andre. I sosialt samspill utvikler vi oss og mottar bekreftelse (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 99). Alle kan oppleve utenforskap, men noen livssituasjoner øker sjansen for det. For eksempel kan mangel på nære vennskap, mobbing, arbeidsløshet, å droppe ut fra utdanning, sykdom og fattigdom, føre til utenforskap. Dette er også stigmatiserende livssituasjoner, fordi de skiller seg ut fra hva de fleste andre opplever. For eksempel kan andres reaksjoner på at man verken er under utdanning eller i arbeid, såkalt NEET, være stigmatiserende, fordi det er en forventning om dette i samfunnet. De aller fleste er enten i utdanning eller jobb, og bruker mye av tiden sin på dette. Skolen og arbeidsplassen er også sosiale arenaer, og å delta på dem er meningsfullt og nyttig, både for individet og for samfunnet. Det er stigmatiserende å ikke delta i samfunnet, fordi man da blir sett på som en person som ikke bidrar til fellesskapet. Dette kan føre til at personer i NEET-kategorien blir tillagt egenskaper som at de er late og mindre intelligente enn andre. Disse egenskapene blir oppfattet som negative, og bidrar derfor til stigmatisering.

For enkelte grupper av unge mennesker er det spesielt utfordrende å få til en overgang fra utenforskap til utdanning eller arbeid. Dette gjelder blant annet unge som har droppet ut av videregående utdanning, de med lav utdanning, unge med dårlig fysisk eller psykisk helse og unge med nedsatt funksjonsevne (Kane, Köhler-Olsen, & Reedtz, 2017, s. 120). Å være i disse situasjonene vil gjøre det vanskeligere å bli inkludert i samfunnet. Mye av dette kan forklares ut ifra stigma. Mennesker rundt kan ha vanskeligheter med å forholde seg til de som opplever denne typen problemer, fordi de er i en helt annen livssituasjon enn den de selv er i. I tillegg er det mye tabu rundt disse problemene, og det kan oppleves ubehagelig å snakke om dette, både for dem som er i situasjonen, og for menneskene rundt. Det kan derfor bli desto vanskeligere å komme seg ut av denne typen sosiale problemer.

Å leve i utenforskap kan føles skamfullt, og være svært ensomt. Det skapes en avstand mellom den stigmatiserte og samfunnet rundt. Konsekvensene av stigmaet kan bli forsterket

av egne følelser rundt det å ikke leve opp til samfunnets forventinger, og egne forventinger til en selv. Det å bli utsatt for stigmatisering over tid kan bidra til utenforskap. I ytterste konsekvens kan utenforskap føre til radikaliseringsprosesser. Dårlige relasjoner, utenforskap og marginalisering er risikofaktorer for å bli radikalisert (Lippe, 2021, s. 22). Mangel på impulser fra andre kan føre til en raskere radikaliseringsprosesser. Et sosialt problem som utenforskap må sees i en samfunnsmessig sammenheng (Berg, Ellingsen, Levin, & Kleppe, 2015, s. 24). Det vil si at det i stor grad er egenskaper ved samfunnsstrukturen som fører mennesker inn i utenforskap, og at enkeltindividet ikke nødvendigvis har skylden for å falle utenfor selv. For eksempel kan skolesystemet være en faktor som fører til utenforskap. Dette vil jeg diskutere nærmere senere.

4.2 Hvilke utfordringer har unge menn i dagens samfunn?

Arbeidsledigheten blant unge menn er tre ganger så høy som i resten av befolkningen, og hver åttende mann under 25 er arbeidsledig (Vegstein, 2015). I tillegg er dette en gruppe hvor flere og flere blir uføretrygdet. I følge (Kane, Köhler-Olsen, & Reedtz, 2017, s. 121) har økningen blant unge uføre i hovedsak skjedd i gruppen med ulike psykiske lidelser. Høyest økning har det vært blant dem som lider av angst og depresjon. Kravene for å få innvilget uføretrygd har endret seg i takt med endringer i forståelse av sykdom. Spesielt har synet på og forståelsen av psykisk sykdom endret seg drastisk. Tidligere ble psykiske lidelser sett på som uheldbredelige, og ansett for å være en form for galskap. Nå er psykisk sykdom i større grad likestilt med somatiske sykdommer, og er langt mindre skambelagt (Blåka, 2012, s. 54). Det kan bety at det er lettere å åpne opp om disse lidelsene, og at flere derfor blir diagnostisert og uføretrygdet som følge av sine psykiske problemer. Allikevel er det fremdeles knyttet stigma til psykiske lidelser, kanskje spesielt blant gutter og menn. Det kan bety at det er vanskelig for unge menn å fortelle om hvorfor de er uføre, og det kan på den måten skape ytterligere avstand og utenforskap.

Oppslag i media maler et bilde av at unge menn er i ferd med å bli taperne i dagens samfunn, og at de kommer dårligere ut enn jenter i de aller fleste sammenhenger (Vogt, 2018, s. 177). Gutter presterer stadig dårligere enn jenter i utdanning, også på internasjonalt nivå. Gutter har oftere lese- og skrivevansker enn jenter (Zahn-Waxler, Shirtcliff, & Marceau, 2008, s. 279). Fremstillingen av gutter som tapere på skolen er en overforenkling, fordi man overser andre faktorer, som for eksempel sosial klasse og etnisitet, som også er av stor betydning (Vogt, 2018, s. 178). Et tydelig eksempel på dette, er sammenhengen mellom å ha foreldre med høy utdanning, og det å fullføre videregående skole. Fra 2014 til 2020 fullførte rundt 80 prosent av

de som hadde foreldre med høyere utdanning videregående skole. Tallet var kun litt over 40 prosent for de som har foreldre som kun har grunnskoleutdanning (Statistisk sentralbyrå, 2021). Det er altså en sterk sammenheng mellom sosial bakgrunn og forutsetninger i livet. Forklaringen på forskjellene ligger i samspillet mellom kjønn og sosial bakgrunn (Vogt, 2018, s. 181). Å både være gutt og komme fra en familie med lav sosioøkonomisk status vil øke sannsynligheten for å ikke fullføre videregående opplæring. Å droppe ut av videregående skole øker også sjansen for å havne i utenforskap. Det er altså flere faktorer som spiller inn for hvorfor enkelte faller utenfor, ikke kun kjønn. At det males et bilde av at unge menn er de nye samfunnstaperne kan være skadelig, og føre til feil oppfatning av tingenes tilstand, og mulighetene den enkelte har.

Frafall i videregående skole har siden 2000-tallet blitt sett på som et av de viktigste samfunnsproblemene som gjelder ungdom. Dette gjelder spesielt gutter, siden det er flest gutter som dropper ut (Vogt, 2018, s. 182). Det er mye skam knyttet til det å droppe ut av videregående skole. Det å ha droppet ut kan beskrives som en mangel ved personens karakter, altså noe som fører til stigmatisering (Goffman, 1963/1975, s. 17). Det finnes en forventning om at man skal fullføre videregående opplæring, og også en forventning om at man skal ha en plan for utdanning og karriere videre. De som er i NEET-kategorien bryter med mange av de normene og forventningene som finnes i samfunnet. Den ene siden av stigmatisering er at man blir sett på som mindre verdt. Det gjelder i stor grad de som dropper ut, fordi de har «mislykkes», og har kanskje heller ingen plan for hva de skal gjøre fremover. Reaksjonene fra andre kan få denne gruppen til å føle seg både utenfor og mislykket, fordi de ikke oppfyller samfunnets forventninger og krav. Den andre siden ved stigma, er at det blir et hinder for sosial kontakt. Siden de ikke lenger oppholder seg på de samme sosiale arenaene hver dag, distanseres de som dropper ut fra sine jevnaldrende. Det blir i seg selv et hinder for sosial kontakt. I tillegg kan tidligere klassekamerater ta avstand, fordi de ikke lenger opplever å ha så mye til felles med den som ikke lenger går på skolen. Samtidig kan det hende at de ikke ønsker å assosieres med den stigmatiserte personen. Dette kan føre mer ensomhet og utenforskap for personer som har droppet ut.

Dårligere skoleprestasjoner har imidlertid ikke ført til at gutter har svakere tilknytning til arbeidslivet, for menn har høyere sysselsettingsgrad enn kvinner i alle andre aldersgrupper enn 21-24 år. I tillegg klarer menn seg bedre i arbeidslivet med lavere utdanning, og gutter som dropper ut klarer seg bedre på arbeidsmarkedet, enn jenter som dropper ut (Vogt, 2018, s. 182). Å ikke lykkes på skolen kan allikevel ha andre konsekvenser, som dårlig selvfølelse,

mistrivsel og skam (Vogt, 2018, s. 188). Problemene med å leve opp til forventningene kan føre til at man slutter å prøve. Vogts resonnement viser altså at det ikke nødvendigvis stemmer at unge menn taper på alle arenaer i dagens samfunn, eller i hvert fall at realiteten ikke er like dramatisk som det som ofte blir fremstilt. Det males et bilde av at det ikke er bruk for unge menn lenger, fordi de ikke finnes noen plass til dem i det moderne samfunnet. Dette er faktisk langt fra sannheten, og er en type fremstilling som i verste fall kan være farlig. Denne type diskusjon tar heller ikke høyde for de store variasjonene som finnes innenfor de ulike kjønnskategoriene, og baserer seg kun på stereotyper. Kjønnstereotyper påvirker prestasjoner og fremtidsplaner (Vogt, 2018, s. 188). Stereotypien skaper også et stigma rundt unge menn som gruppe. Dersom stereotypien om menn er at de er ubrukelige, kan det få store konsekvenser. Stereotypien og stigmaet kan bli internalisert hos unge menn og føre til at de får mindre tro på seg selv og sin nytte i samfunnet. Det kan føre til at de får lavere ambisjoner og påvirker hvilke mål de setter for livet sitt. På den måten blir det en selvoppfyllende profeti. Økt frustrasjon over stigmatisering og livssituasjon kan gjøre unge menn mer sårbare for påvirkning fra ekstreme miljøer.

4.3 Hvilken sammenheng finnes mellom skolegang og utenforskap?

Gutter får dårligere karakterer enn jenter i alle fag, bortsett fra kroppsøving (Vogt, 2018, s. 178). Det finnes ingen entydig forklaring på hvorfor det er sånn, men en vanlig forklaring er at skolesystemet favoriserer en bestemt type oppførsel, som i større grad er assosiert med jenter. Gutter blir sett på som aktive og bråkete, mens jenter er passive og stille (Zahn-Waxler, Shirtcliff, & Marceau, 2008, s. 280). Jenter er også mer tilpasningsdyktige sosialt, og er fra tidlig alder av flinkere til å bygge vennskap og å forme nettverk (Klyve, 2016, s. 26). Å passe inn på skolen vil i stor grad være avgjørende for hvor gode skoleprestasjoner man klarer å oppnå. Dette kan kanskje være en del av forklaringen på hvorfor jenter presterer bedre på skolen, men forklaringen tar i liten grad i betraktning de store individuelle forskjellene som finnes innad i gruppen av jenter og gutter. Skolen har et økende fokus på teoretiske ferdigheter. Det er en skole som gutter med andre typer talenter ikke passer inn i (Klyve, 2016, s. 14). Det er ikke bare gutter som har vanskeligheter med å møte de høye kravene i skolen, men det ser ut til at jenter og gutter håndterer det på ulik måte. Flere jenter jobber så hardt at de blir syke, mens flere gutter svarer med å slutte å prøve (Vogt, 2018, s. 188).

En undersøkelse gjort på unge menn i NEET-kategorien, finner at alle informantene har opplevd mobbing i oppveksten (Grevskott, 2018, s. 28). Å bli utsatt for mobbing i skoletiden kan skape et anstrengt forhold til skolen. Det blir en utrygg arena, noe som ikke skaper et godt

utgangspunkt for læring. Dersom mobbeofferet ikke lærer det grunnleggende i grunnskolen, kan føre til at det blir svært vanskelig å lykkes med den videre utdanningen. Det er stigmatiserende å være et mobbeoffer. Mobbingen er som regel knyttet til en av de tre formene for stigma (Goffman, 1963/1975, s. 17). Det kan være på grunn av fysiske egenskaper, som at man er lav eller overvektig. Eller det kan ha å gjøre med mobbeofferets personlighet, for eksempel at man har andre interesser enn de andre. Den siste begrunnelsen kan være knyttet til identitet, for eksempel at mobbeofferet har en annen religion eller etnisitet. Et mobbeoffer vil kanskje lete etter andre arenaer hvor de ikke blir kritisert, men heller akseptert. Subkulturer på nett kan bli en slik arena for dem. På nettet kan man være hvem man vil, og oppleve å motta anerkjennelse og respekt. I ekstreme subkulturer er det mye trakassering og mobbing av andre grupper (Baele, Brace, & Coan, 2021, s. 1670). Det kan for eksempel være hat rettet mot spesifikke minoriteter, kvinner eller mennesker med andre ideologiske overbevisninger. Å delta i ekstreme nettverk vil på denne måten føre til at mobbeofferet selv blir en mobber. Dette gir dem følelsen av å ha et overtak, noe de ikke har i den virkelige verden. Dette har vært bakgrunnen for flere voldshendelser, spesielt ved skoleskytinger (Baele, Brace, & Coan, 2021, s. 1684). Gjerningsmennene ønsker å hevne seg på mobberne. Dette betyr selvfølgelig ikke at alle mobbeofre blir radikaliseret og voldelige, men det kan være en faktor som kan forklare hvorfor enkelte deltar i ekstreme nettverk.

For de aller fleste er skolen en viktig arena, med tanke på mestring, sosialt liv og opplevelse av mening (Grevskott, 2018, s. 2). Samtidig er skolen er en arena hvor sosial ulikhet reproduseres, fordi barn av foreldre med høy utdanning har større sjanse for å lykkes, enn barn av foreldre med lav eller ingen utdanning (Kane, Köhler-Olsen, & Reedtz, 2017, s. 120). Det er et stadig større utdanningspress, og større konsekvenser av å ikke fullføre utdanningen (Klyve, 2016, s. 25). Mange av de som står utenfor arbeidslivet har ikke fullført videregående skole. Det er mange faktorer som kan føre til at noen dropper ut. En av dem er svake skoleprestasjoner fra tidlig i utdanningsløpet. En annen er, som nevnt tidligere, sammenhenger som har med bakgrunn å gjøre, for eksempel etnisitet, klasse og kjønn. For eksempel er det flere gutter enn jenter som dropper ut. En siste viktig faktor er engasjement og støtte fra foreldre (Kane, Köhler-Olsen, & Reedtz, 2017, s. 120). Omtrent 30 prosent av ungdommer i Norge fullfører ikke videregående innen fem år (Statistisk sentralbyrå, 2021). Det å fullføre videregående opplæring er kanskje den aller viktigste faktoren for å forebygge utenforskap, ettersom svært mange av dem som er utenfor opplæring og arbeid ikke har fullført videregående skole (Kane, Köhler-Olsen, & Reedtz, 2017, s. 120). Det er stadig færre

jobber for ufaglærte, det vil si de som kun har grunnskoleutdanning. På 70-tallet var omtrent 60 prosent av arbeidsstyrken ufaglært. I 2014 hadde tallet sunket til 21 prosent. Fremtidens arbeidsmarked vil ha et enda mindre behov for ufaglært arbeidskraft enn i dag (Klyve, 2016, s. 25). Dette gjør at det er veldig utfordrende å få innpass på arbeidsmarkedet for dem som ikke tar utdanning. De fleste unge som ikke er i utdanning eller arbeid, kommer raskt tilbake til skole eller arbeidsliv. Gruppen som blir værende utenfor over lengre tid, består i hovedsak av de som har psykiske utfordringer, eller ikke har fullført videregående opplæring (Fedoryshyn, 2019). Det vil si at det å fullføre videregående skole, er svært viktig for å ikke havne i utenforskap. Det er også helt avgjørende å ikke bli værende utenfor over lenger tid, da det øker terskelen for å bli inkludert igjen.

4.4 Hvorfor er ekstreme subkulturer attraktive for unge menn i utenforskap?

Mennesker som opplever utenforskap, og mangler sosial tilknytning, vil lete etter tilknytning på alternative steder. Mennesker er sosiale av natur, og er avhengige av sosial kontakt for å utvikle seg. I kontakt med andre mennesker lærer man og mottar respons. For å utvikle oss som personer, er vi avhengige av anerkjennelse fra andre. Gjennom anerkjennelsen danner vi en identitet og selvtillit, og settes i stad til å være selvstendige. Mennesker ønsker å bli anerkjent i sosiale fellesskap (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 99). Anerkjennelsen innebærer omsorg, støtte og nærhet, som er behov som er felles for alle mennesker. Å ikke bli anerkjent kan derfor ha store innvirkninger på en person. Man kan beskrive stigma som det motsatte av anerkjennelse. En stigmatisert person vil derfor ha et sterkt behov for å bli anerkjent. For den stigmatiserte personen kan deltakelse i ekstreme subkulturer på nett bli veien til anerkjennelse (Klyve, 2016, s. 10).

Subkulturene på nett utgjør arenaer som skiller seg sterkt fra resten av storsamfunnet. På de ulike nettforaene er det andre normer og andre grenser for hva som er akseptert og ikke enn i samfunnet for øvrig. Det er også helt andre kriterier som gjør at man blir sett opp til og blir populær. Menneskene som tiltrekkes til de ekstreme subkulturene har gang på gang blitt avvist av resten av samfunnet, og føler seg mislykkede. Når de endelig finner et sted der de blir akseptert akkurat slik som de er, kan det fort bli altoppslukende. Foraene blir en alternativ virkelighet, hvor medlemmene kan søke tilflukt fra det ensomme livet de egentlig lever. I subkulturene på nett opplever de en tilhørighet de har savnet i det virkelige liv. Det er et fellesskap hvor deltakerne støtter hverandre, og hvor de har de samme opplevelsene. Innenfor de digitale nettverkene opplever deltakerne seg ikke lenger stigmatisert, fordi de ikke lenger er utenfor, men en del av resten av gruppen. Stigmaet finnes fremdeles i den virkelige verden,

men på foraene føler de seg både forstått og respektert. Dette er for eksempel svært tydelig på incelforaene. Incel, som står for involuntary celibate, er et nettbasert fellesskap som i hovedsak består av unge menn, som har det til felles at de opplever å ikke ha tilgang til sex. Opplevelsen av å ikke være ønsket og å ikke strekke til er gjennomgående, og fører til et svært negativt kvinnesyn. Incels oppfatter samfunnet som et hierarki basert på utseende, hvor de som ikke er attraktive ikke har tilgang til romantiske forhold og sex (Baele, Brace, & Coan, 2021, s. 1667). På incelforaene deler de strategier for å forbedre utseendet sitt, for å gjøre seg selv mer attraktive. I tillegg er det mye humor på egen bekostning, og negative fremtidsutsikter. Her samles de om den felles oppfattelsen av at de ikke er gode nok. Det vil si at de har en tilhørighet og et fellesskap her, som de ikke opplever å finne utenfor nettet.

For å takle vanskelige følelser, tar gutter ofte i bruk aggressive følelsesmestringsstrategier, og forsøker å distrahere seg fra det som er vanskelig (Zahn-Waxler, Shirtcliff, & Marceau, 2008, s. 280). Deltakelse i ekstreme nettverk er et eksempel på en slik mestringsstrategi, fordi det distraherer deltakeren fra hans virkelige situasjon. Deltakelsen i ekstreme subkulturer på nett kan i ekstreme tilfeller føre til utøvelse av vold. Men konsekvensen for de aller fleste som er delaktige, er heller at de får et forvrengt syn på virkeligheten, og blir mer og mer isolert fra resten av samfunnet. I tillegg blir kanskje deres ønske om å ta del i samfunnet stadig mindre, fordi de opplever seg utstøtt og stigmatisert på grunn av sine ekstreme holdninger. Samtidig ser de stadig flere feil ved det samfunnet de en gang var en del av, og vil derfor ikke ta del i det. «Du blir fullstendig sugd opp og mister alle motforestillinger. Miljøet tilbyr deg en ideologi som gjør at du slipper å tenke selv». Dette forteller en kilde i boken *Det mørke nettet* (Strømmen, 2011, s. 36). Deltakelsen i de ekstreme nettverkene kan føre til isolasjon fra omverdenen, og alle impulser kommer fra de man har kontakt med over nett. Når dette skjer, kan disse unge mennene miste evnen til å tenke kritisk rundt det de blir fortalt.

I NRK-dokumentaren «Gutter mot verden» uttaler en kilde at «Jeg fikk en veldig avsmak for samfunnet etter at samfunnet fant ut at jeg ikke var like mye verdt som alle andre» (Solli, 2021, 7:48-7.54). Å bli sett på som mindre verdt er det samme som å bli stigmatisert, og det er tydelig at det har endret kildens syn på omverdenen. Denne typen synspunkt ser ut til å gå igjen i flere av de ekstreme subkulturene. Synet er kanskje spesielt utbredt i incelkulturen, som i stor grad samles rundt oppfatningen av at de ikke er gode nok for samfunnet. Det samme gjelder i de høyreekstreme nettverkene, som tiltrekker mennesker som er misfornøyde med eget liv (Jupskås, 2013, s. 11). I virkeligheten oppfattes de av seg selv og andre som «tapere», fordi de ikke møter samfunnets forventinger (Klyve, 2016, s. 10). På nettet opplever

medlemmene derimot at de kan være hvem de vil, i tillegg til at de i større grad blir akseptert og respektert for den de er. I de sosiale miljøene på nettet blir grenseoverskridende meninger og oppførsel normalisert. Ofte er det de som har de mest ekstreme holdningene som oppnår høyest status (Strømmen, 2011, s. 67).

Deltakelse i ekstreme nettbaserte subkulturer kan være positivt for individet på kort sikt. På nettet opplever de ikke stigmatisering, og de finner et fellesskap og mening. På lang sikt vil det derimot ikke være positivt for individet, fordi deltakelsen vil gjøre det vanskeligere for dem å bli inkludert. Verdenssynet deres skiller seg sterkt fra andres syn, og meningene deres vil av de fleste andre oppleves som støtende. Dette fører til at deltakerne blir enda mer utstøtt, fordi de nå skiller seg mer fra andre enn det de gjorde før de deltok i subkulturen. En person med ekstreme synspunkter vil i stor grad bli stigmatisert (Goffman, 1963/1975, s. 17).

Mennesker rundt vil derfor ikke ha noe med denne personen å gjøre. Det vil for eksempel bli vanskelig for personen å bli ansatt av en arbeidsgiver, dersom de gjør sine holdninger kjent. For samfunnet som helhet er det utelukkende negativt at noen faller utenfor og finner veien inn i ekstreme subkulturer. Disse menneskene kunne ha vært en ressurs, men ender i stedet med å verken bidra til, eller delta i samfunnet. Samtidig utgjør de en risiko, spesielt dersom de blir radikalisert på grunn av deltakelsen i de ekstreme nettverkene.

Alt dette kan være forklaringer på hvorfor subkulturer tiltrekker seg unge menn, men hva kan forklare hvorfor de deltar i de mest ekstreme av subkulturene? Stigmaet som denne gruppen opplever å bli utsatt for i det virkelige liv finnes ikke på nettforaene. Her blir de inkludert istedenfor stigmatisert. Dette kan gi en motivasjon til å fordype seg videre inn i subkulturen, og inn i de mer ekstreme foraene. I de ekstreme subkulturene finner man en forklaring på hvorfor man er mislykket og utenfor. All skyld for dette legges på andre grupper, og det dannes et fiendebilde mot dem (Baele, Brace, & Coan, 2021, s. 1670). Det kan virke som om de har et behov for å legge skylden for sin mislykkethet et annet sted enn på seg selv. For eksempel forklarer incels utenforskapet sitt med at samfunnsstrukturen er endret, og at det derfor ikke lenger er bruk for dem. Tidligere hadde mannen en rolle som forsørger, men dette behovet finnes ikke lenger i det moderne samfunnet. De har derfor en oppfatning av at det ikke lenger er noen plass for den klassiske mannen, og at maskuline verdier ikke blir like verdsatt som før (Baele, Brace, & Coan, 2021, s. 1679). Denne oppfatningen fører til et hat rettet både mot kvinner og samfunnet. Denne type forklaringer kan virke betryggende på medlemmene og få dem til å føle seg bedre. Det felles hatet knytter medlemmene av de ekstreme subkulturene tettere sammen.

4.5 Hva kan gjøres for å forebygge deltakelse i ekstreme nettverk?

Unge menns deltakelse i ekstreme subkulturer er forårsaket av en rekke samfunnsproblemer, ensomhet, partnerløshet og problemer med å takle og akseptere det moderne samfunnet.

Deltakelse i ekstreme subkulturer stammer i mange tilfeller fra et behov for fellesskap og tilhørighet. For å finne ut hvordan deltakelsen kan forbygges, er det derfor nødvendig å se på hva som kan gjøres for å forhindre at unge menn føler seg uønsket og ekskludert fra resten av samfunnet. Arbeidet for å motvirke dette starter med trygge oppvekstvilkår. Dette må vektlegges tidlig i skoleløpet, for en av risikofaktorene for å falle utenfor samfunnet er dårlige skoleprestasjoner fra tidlig av. Det er behov for en skole der alles ressurser verdsettes, og hvor det er åpenhet og aksept for ulike mennesker. Ulike typer evner og interesser, som praktiske ferdigheter og kreativitet, bør bli like høyt verdsatt som teoretisk kunnskap slik at flere kan oppleve mestring på skolen. Samtidig må arbeidet mot mobbing og ekskludering fortsette (Berg, Ellingsen, Levin, & Kleppe, 2015, s. 24). I tillegg er det viktig at skolen styrker ungdommers evne til kritisk tenkning, slik at de ikke lar seg påvirke av ekstreme holdninger og ytringer (Strømmen, 2011, s. 77).

Det kan trekkes paralleller mellom deltakere i ekstreme subkulturer, og andre grupper som avviker fra storsamfunnet, med tanke på at de ofte har svake relasjoner til familie og venner. Derfor vil forebygging, omsorg og personlig oppfølging i skole-, sosial- og helsetjenestene være mer effektivt enn utestengelse og straff (Ravndal, 2020, s. 366). Det er også svært viktig med bevisstgjøring rundt fenomenet, slik at mennesker rundt personen kan oppdage at det er fare for utenforskap. Spesielt mennesker som har nære relasjoner til den som er sårbar for å bli radikaliseret, som venner, familie eller lærere (Ravndal, 2020, s. 365) Den som er i ferd med å bli radikaliseret vil ofte endre meninger og handlemåte. Dersom mennesker rundt er oppmerksom på dette og tar tak i det, kan det hjelpe personen ut av radikaliseringsprosessen.

Gutter søker i mindre grad enn jenter hjelp for sine psykiske problemer. Årsaken kan være stereotypiske kjønnsroller og stigma knyttet til psykiske utfordringer og det å søke hjelp. Flere holdningskampanjer de siste årene har hatt som målsetning å få gutter og menn til å våge å snakke om sin psykiske helse, og å skape mer åpenhet om dette. Videre viser forskning at gutter i mindre grad enn jenter har et språk for å snakke om personlige erfaringer og problemer (Zahn-Waxler, Shirtcliff, & Marceau, 2008, s. 279). Psykiske problemer i ungdomstiden kan ha konsekvenser i det lange løp, som for eksempel større risiko for å droppe ut av skolen, rusmisbruk, selvmordstanker og selvmord (Bisholt, Anderzèn-Carlsson, Granrud, & Steffenak, 2020, s. 650). Det er derfor helt nødvendig å lære gutter å snakke om

det som plager dem, for dette kan hjelpe dem med å takle problemene de opplever. Hvis det blir lettere for gutter og unge menn å søke hjelp, kan det hende at de tar tak i problemene sine og finner løsninger, istedenfor å ende i utenforskap. En undersøkelse viser at de som selv har hatt, eller kjenner noen som har hatt psykiske lidelser, har mindre stigmatiserende holdninger til det (Blåka, 2012, s. 61). Det er sannsynlig at dette gjelder i andre sammenhenger også. For eksempel at de som selv har opplevd å stå utenfor arbeidslivet, ikke har et like negativt syn på arbeidsledige som det andre har. Ved å øke kunnskapen rundt stigmatiserende livssituasjoner, kan det bli lettere å motarbeide utenforskapet.

5.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg forsøkt å finne ut hvordan Erving Goffmans teori om stigma kan forklare hvorfor unge menn i utenforskap deltar i ekstreme subkulturer på nett. For å forstå hvorfor dette skjer har jeg først sett på hva som gjør at unge menn faller utenfor, og hvilke utfordringer unge menn står overfor i dagens samfunn. Svaret på dette er svært sammensatt, men jeg har funnet mange faktorer som kan være bidragsytende til utenforskapet. Først og fremst er skolens rolle essensiell, fordi mange av utfordringene har sitt opphav i manglende utdanning. Gutter lykkes i mindre grad enn jenter på skolen, og har et høyere frafall. Dette er spesielt viktig å ta i betraktning ettersom manglende utdanning er en årsak til mange sosiale problemer. Det å droppe ut av utdanning og å ikke delta i arbeidslivet, er stigmatiserende livssituasjoner som plasserer individet på utsiden av samfunnet.

Deltakelse i ekstreme subkulturer på nett kan i de fleste tilfellene forklares med utenforskap og stigmatisering i det virkelige liv. Dette skaper et behov for å finne fellesskap et annet sted. På søken etter mening og tilhørighet kan sårbare unge menn bli ledet inn i ekstreme og lite konstruktive fellesskap. Her opplever de å bli forstått og respektert. Deltakelsen i slike subkulturer fører til ytterligere stigmatisering på grunn av deltakerens ekstreme synspunkter. Samfunnet har mye å vinne på å forebygge at dette skjer fordi disse unge mennene kunne ha utgjort viktige ressurser for samfunnet. Det er nødvendig at det rettes et fokus mot disse tendensene slik at de unge mennene som faller utenfor i større grad kan bli oppdaget og inkludert. Samtidig bør samfunnet som helhet jobbe mot stigmatisering, og for mer åpenhet rundt psykiske lidelser, spesielt blant gutter og menn. Det vil si at samfunnet må endre seg fra å være stigmatiserende og ekskluderende, til å bli åpent og inkluderende.

Referanser

- Baele, S. J., Brace, L., & Coan, T. G. (2021). From "Incel" to "Saint": Analyzing the violent worldview behind the 2018 Toronto attack. *Terrorism and Political Violence*, 33(8), s. 1667-1691. doi:<https://doi.org/10.1080/09546553.2019.1638256>
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I., & Kleppe, L. (2015). Hva er sosialt arbeid? I L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: En grunnbok* (s. 20-35). Universitetsforlaget.
- Bisholt, B., Anderzèn-Carlsson, A., Granrud, M. D., & Steffenak, A. M. (2020). Overcoming barriers to reach for a helping hand: adolescent boys' experience of visiting the public health nurse for mental health problems. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), s. 649-660. doi:<https://doi.org/10.1080/02673843.2020.1711529>
- Blåka, S. (2012). *Engasjement, åpenhet og holdninger til psykisk helse og psykisk sykdom*. Norsk institutt for by- og regionforskning. Hentet fra <https://oda.oslomet.no/oda-xmllui/bitstream/handle/20.500.12199/5533/2012-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Davis, L. J. (2017). *The Disability Studies Reader* (5. utg.). Routledge.
- Ellingsen, I. T., & Skjefstad, N. S. (2015). Anerkjennelse, myndiggjøring og brukervedvirkning. I L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: En grunnbok* (s. 97-111). Universitetsforlaget.
- Ellingsen, J. (2022). *Utviklingen i uføretrygd per 31. desember 2021*. NAV. Hentet fra <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/uforetrygd>
- Fedoryshyn, N. (2019, 27. februar). *Hvordan går det med unge som faller utenfor?* Hentet fra Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/hvordan-gar-det-med-unge-som-faller-utenfor>
- Fellesorganisasjonen. (u.d.). *Hva er en sosionom?* Hentet fra fo.no: <https://www.fo.no/sosionom/>
- Fyhn, T., Radlick, R., & Sveinsdottir, V. (2021). *Unge som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning. En analyse av unge i NEET-kategorien (2:2021)*. NORCE. Hentet fra <https://www.ks.no/contentassets/25072fbf9d4d4577899c335e431117d7/Unge-utenfor-arbeid-opplering-og-utdanning.pdf>
- Goffman, E. (1975). *Stigma: Om afvigerens sociale identitet*. (B. Gooseman, Oversetter). Gyldendals samfunsbibliotek. (Opprinnelig utgitt 1963).
- Grevskott, T. (2018). *Unge menn og utenforskap: Hvordan beskriver unge menn som står utenfor skole og jobb sine liv og fremtidmuligheter?* Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Hentet fra <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmllui/bitstream/handle/11250/2571413/MasterPsykiskHelse%20Grevskott%2C%20T%20orhild.pdf?sequence=1>

- Jalobeanu, M., Nistor, N., English, S., & Wheeler, S. (Red.). (2003). *Toward the Virtual University: International Online Perspectives*. Information Age Publishing.
- Jupskås, A. R. (2013). *Ekstreme Europa: Ideologi, årsaker og konsekvenser*. Cappelen Damm.
- Kane, A. A., Köhler-Olsen, J., & Reedtz, C. (2017). Aktivisering av unge sosialhjelpsmottakere - forutsetninger for å sikre overgangen til arbeid. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 20(2), s. 117-133. doi:<https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2017-02-02>
- Klyve, A. (2016). *Sinte, unge, villfarne menn: Vårt medansvar*. Fagbokforlaget .
- Kongsrud, T. H., & Vattø, I. E. (2008). *Psykiske lidelser og opplevd stigma*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/18444>
- Lippe, M. v. (Red.). (2021). *Fordommer i skolen: Gruppekonstruksjoner, utenforskap og inkludering*. Universitetsforlaget.
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2021). *Dataspill, selfie-jihad og livestreaming av terrorangrep: Hvordan ekstreme digitale nettverk påvirker terrortrusselen i Vesten og Norge*. PST. Hentet fra <https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2021/dataspill-selfie-jihad-og-livestreaming-av-terrorangrep-hvordan-ekstreme-digitale-nettverk-pavirker-terrortrusselen-i-vesten-og-norge.pdf>
- Ravndal, J. A. (2020). Fra landssvik til "trollterror". *Nytt norsk tidsskrift*, 37(4), s. 355-368. doi:<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2020-04-06>
- Solli, M. A. (Programleder). (2021, 6. desember). Alene. [Episode i TV-serie]. I P. B. Giæver (Regissør), *Gutter mot verden*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/gutter-mot-verden/sesong/1/episode/1/avspiller>
- Statistisk sentralbyrå. (2021, 14. juni). *Gjennomføring i videregående opplæring*. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/videregaende-utdanning/statistikk/gjennomforing-i-videregaende-opplaering>
- Strømmen, Ø. (2011). *Det mørke nettet: Om høyreekstremisme, kontrajihadisme og terror i Europa*. Cappelen Damm.
- Tjora, A. (2021, 23. februar). *Utenforskap*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/utenforskap>
- Tøssebro, J., & Berg, B. (2015). Sosiale forskjeller, avvik og samfunn. I L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: En grunnbok* (s. 227-243). Universitetsforlaget.
- Vegstein, L. U. (2015, 4. august). *Unge menn får ikke jobb*. Hentet fra Klassekampen: <https://arkiv.klassekampen.no/article/20150730/ARTICLE/150739978>
- Vestel, V. (2016). *I gråsonen: Ungdom og politisk ekstremisme i det nye Norge*. Universitetsforlaget.
- Vogt, K. C. (2018). Svartmaling av gutter. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 2(2), s. 177-193. doi:<https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2018-01-06>

Zahn-Waxler, C., Shirtcliff, E., & Marceau, K. (2008). Disorders of Childhood and Adolescence: Gender and Psychopathology. *The Annual Review of Clinical Psychology*, 4, s. 275–303.
doi:<https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091358>

